

IKKI OTLIQ HAYKAL TASNIFI

Axatova Zohira Aktam qizi, San’atshunoslik va muzeyshunoslik fakulteti,
San’atshunoslik: tasviriy va amaliy san’at yo‘nalishi, 3 bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada mahoratli haykaltaroshlar Ilxom Jabborov va Jaloliddin Mirtojdiyev tomonidan ishlangan Amir Temur hamda Zahiriddin Muhammad Bobur haykallari tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar. Ilxom Jabborov, Jaloliddin Mirtojdiyev, mahobatli haykaltaroshlik, Badiiy akademiya, Amir Temur, Zahiriddin Muhammad Bobur, otliq haykal.

CLASSIFICATION OF EQUESTRIAN SCULPTURES

Akhatova Zahira Aktam girl,
Faculty of Art Studies and Museum Studies, Art
Studies: Fine and Applied Arts, 3rd stage student

Annotation: In this article, the sculptures of Amir Temur and Zahiriddin Muhammad Babur, made by skilled sculptors Ilkhom Jabbarov and Jaloliddin Mirtojdiyev, are analyzed.

Key words. ilkhom Jabbarov, Jaloliddin Mirtojdiyev, majestic sculpture, Art Academy, Amir Temur, Zahiriddin Muhammad Babur, equestrian statue

КЛАССИФИКАЦИЯ ДВУХ СТАТУИ ВСАДНИКОВ

Ахатова Захира Актам дочь,
факультет искусствоведения и музейоведения, искусствоведение:
изобразительное и прикладное искусство, студентка 3 курса

Аннотация: В данной статье анализируются скульптуры Амира Темура и Захириддина Мухаммада Бабур, выполненные искусными скульпторами Ильхомом Джаббаровым и Джалолиддином Миртоджиевым.

Ключевые слова. Ильхом Джаббаров, Джалолиддин Миртожиев, величественная скульптура, Академия художеств, Амир Темур, Захириддин Мухаммад Бабур, конная скульптура.

Ma’lumki, haykaltaroshlikning ikki turi mavjud bo’lib, dastgohli va mahobatlidan iborat. Ozbekiston xalq rassomi, O’zbekiston badiiy akademiya

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 04. April 2025

akademigi, professor Ilxom Jabborov va O'zbekiston xalq rassomi, professor Jaloliddin Mirtojdiyev asarlari O'zbekiston madaniyati va san'atida o'rni katta. Bu ijodkorlar haykaltaroshlikning mahobatli va dastgohli turida ijod qiladi. Ularning sermahsul badiiy asarlari tarixiy shaxslar qiyofigarini aks ettiradi.

Ilxom Jabborovning Amir Temur obrazli haykallari, Toshkent, Samarqand va Shaxrisabzning Markaziy maydonlarida, O'zbekiston Respublikasi birinchi prezidenti Islom Karimov haykallari O'zbekistonning Toshkent, Samarqand, Qashqadaryo viloyatlarida, Urgut tumanidagi Alisher Navoiy hamda ko'plab tarixiy shaxslar haykallari muallifi. Ilxom Jabborov o'zi haqida shunday deydi: - “menga haykaltarosh bo'lishlik istagi kichkinalik paytimda O'rtachirchiq tumanidan Toshkentga birinchi kelganimda, o'shanda yetti-sakkiz yoshlarda edim, Chorsu maydoniga kelib qolganmiz. Mening bolaligimdagi hayollarim uy o'lchamidagi ulkan dekorativ to'siq kompozitsiyalari bilan hayratda qoldi. O'sha atrofda tinchlik ramzi - gipsdan yasalgan kaptar turardi. Ko'rganlarim meni shunchalik quvontirdiki, men ham uyda shunday qilishga qaror qildim. Qishloqqa yetib keldim, tuproqdan tepalik yasadim, yam-yashil o't ekdim. Men oddiy loydan kaptar yasadim va uni ohak bilan oq rangga bo'yadim. To'satdan men mushukning kaptarga qarab turganini, asta-sekin unga sudralib kelayotganini va keyin sakrab, kompozitsiyamni buzayotganini ko'rdim. Mushuk qichqirdi va qochib ketdi va men o'yladim: bu men asosiy narsada muvaffaqiyatga erishdim, degani - loyni tirik qushga o'xshash qilish. Bu meni shunchalik hayratda qoldirdiki, o'shanda men haykaltarosh bo'lishga qaror qildim”.¹ Albatta, ijodkorga bu katta yutuq mushukning haqiqiy kabutar ya'ni o'lja deb unga talpinishi Ilxom Jabborovning birinchi asaridayoq haykaltaroshlikka bo'lgan qobiliyatining namoyon bo'lganligini ko'rishimiz mumkin. U asar ustida ishlarkan tanlangan obrazning hayoti kechmishlari u haqida yozilgan siyratga katta ahamiyat beribgina qolmay haykalning qo'yiladigan joyga va u yerda joylashgan arxetukturaga

¹ <https://mytashkent.uz/2016/07/29/ilhom-zhabbarov-nelegkij-no-schastlivyj-trud-skulptora/>

bog'liqmi, atrof muhitga to'g'ri tushadimi yuqmi o'rtasidagi mutanosiblikka aloxida e'tibor qaratgan va bu uning ijodida birinchi o'rinda bo'lgan.

Jaloliddin Mirtojiyevning Respublikamiz viloyatlaridagi mashhur tarixiy siymolar, o'zbek allomalari va taniqli adiblariga bag'ishlangan monumental asarlari bugungi kunda Vatanimiz ko'rkiga ko'rk qo'shib turibdi. Jaloliddin Mirtojiyev aslida rassomlikka juda qiziqqan rangtasvir asarlariga qarab turib uydagi oppoq yostiqlik jildlarining matosiga qandaydir bir asar ishlashga harakat qilib yurgan kezlari maktabda tarix fanidan kim kichkina haykalcha yasab kelsa besh qo'yaman deganda u Mironning “Diskobol” haykalini gipsdan ishlab ko'radi. Bundan o'zi juda xursand bo'ladi va haykaltaroshlikka mehri ortadi. Shundan so'ng ustozining haykaltaroshlikka bo'lgan qiziqishi va qobilayitini ko'rib, Pedagogika Institutining haykaltarosh Abdumo'min Boymatovga shogirdlikka bergan deya eslaydi haykaltarosh esdaliklarda. Jaloliddin Mirtojiyev asarlarini manbaalarga keltirilgan ma'lumotlarga, qo'lyozmalarda ishlangan miniatyuralarga tayangan holda va o'ziga yaqin davrda yashaganlarining “uyiga borib liboslar bo'ladimi va boshqa mayda detallarigacha o'rganib oila azolaridan o'sha insonni barcha fazilatlarini o'rganib”² asarlaridagi obrazning ichki kechinmalarini yuz mimikalarida qarashlarida ifodalay olgan. “Ularning turli xil materiallar, xomashyolar va teksturalardan foydalanib haykallariga dinamik element qo'shishi, ularni vizual tarzda ajoyib va jozibali qilib ko'rsatadi. Ularning o'z kasbiga fidoyiligi, badiiy ijod orqali hikoya qilishga ishtiyoqi san'at olamida mohir haykaltarosh sifatida obro'- e'tibor qozonishiga sabab bo'ldi”³

Ikki ijodkorning asar ishlashdagi uslublari bir biridan farq qiladi chunki, Ilxom Jabborov har bir asarga akademizmga tayangan bo'lsa, Jaloliddin Mirtojiyev ijodiy yondashganini ko'rishimiz mumkin.

² Жалолиддин Миртожиев - “Мен Ўзбекнинг мусаввириман” хотира кўргазмасидан лавҳа

³ [Haykaltarosh Jaloliddin \(Ravshan\) Mirtojiyev ijodiga nazar va ehtirom | Journal of Culture and Art \(imfaktor.com\)](http://imfaktor.com)

Jaloliddin Mirtojiyev. “Zahiriddin Muhammad Bobur”
Andijon.1993-yil

Ilxom Jabborov.
“Amir Temur”
Toshkent. 1993-
yil

Tarix zarvaraqlarida o'chmas iz qoldirgan diyorimiz buyuk sarkadalari Amir Temur va Zahiriddin Muhammad Bobur haykallarini zamonamizning mahoratli haykaltaroshlari tomonidan Mustaqilligimizning ilk yillarida Toshkent hamda Andijonda o'rnatildi. Ikki haykal ham bronzadan, tarixiy janrda ishlangan bo'lib, poydevor ustiga vertikal holatda joylashtirilgan. Bu ma'lumotlar bilan albatta haykallar bir xil deya olmaymiz chunki ikkita ijodkorga tegishli bo'lganligi bois aloxida bunyod bo'lish tarixi va o'ziga xos bazi jihatlari bilan ajralib turadi.

Ilxom Jabborovning aytishicha Amir Temur haykalini ishlash uchun ko'plab namunalar tayorlagani, Toshkentda qad ko'targan haykalning qo'lida aslida jilov emas qilich ushlab turgan holatda berilgani va O'zbekiston Respublikasi birinchi prezidenti Islom Karimov tavsiyasi bilan jilovga o'zgartirilganini aytadi. Asar topshiriqqa asosan ikki oy ichida ishlanishi kerak bo'lgan va birinchi gipsdan pastroq holatda bo'lgan. Yugaslaviyadan kelgan mehmonlar ikki oy ichida bunday otlq haykal yasash imkonsiz, biroq gipsdan ishlangan haykal uzoqqa bormasligini aytadi. Shundan so'ng u haykal buzilib shu joyning o'zida, bronzadan quyilgan haykal o'rnatiladi. Ilxom Jabborovning

bu o'tliq haykal dastlabki asari bo'lganligi bois Rossiya davlatida qad ko'targan Pyotr I haykalini asos qilib qilib olganini ko'rishimiz mumkin. Amir Temur haykali juda ulug'vor va tanasiga nisbatan boshini kattaroq qilib ishlangan, buning sabababi ijodkor asarini ishlashidan oldin Amir Temurning hayotini uning qanday inson bo'lgani haqida juda ko'p izlanishlar olib boradi, izlanishlari davomida Amir Temurning qabri ochilganida Gerasimovga yordamchi sifatida ishlagan Malik Nabiyevning asarida tasvirlangan obrazdagi tasvirga tayangan holda shunday ishlaganini aytadi. Haykalga qarab Ilxom Jabborov Amir Temur hayotini puxta o'zlashtirganini ko'rishimiz mumkin. Amir Temurning o'ng qo'lini ko'targan holatda ishlanishi, u hayoti davomida faqat bizning tinchligimiz uchun kurash olib borganligi bois Mustaqilligimiz bilan qutlayotgandek “ey xalqim sizlarga mustaqillik muborak bo'lsin, men sizlarga omonlik tilayman” deyayotgandek haykaltarosh uning qo'liga katta ahamiyat berib nima deyayotganini mohirona asoslab bergan. Chap qo'lida jilovni olishi esa ramziy ma'noni bildirib barchamizga tarix sahifalaridan ma'lum bo'lgan shunday katta davlatchilik qurishini bildiradi. Amir Temur haykali umrining ko'p qismini jang maydonida o'tqazganligi tufayli jang libosida qurollik tojidek yasatilgan dubulg'a sovut, qalqon va qilich bilan tasvirlangan. Haykaltarosh otga badiiylik bilan muskullarini ideallashtirishi Amir Temurning chertalari hamohang bo'lib uning naqadar jasur, siyosatli, mohir sarkarda ekanligini ko'rsatadi.

Zahiriddin Muhammad Bobur Haykali judayam viqorli O'zbekistonning ko'rkam qadamjolaridan biriga aylangan. 1993 - yilda ishlangan ushbu asar uchun tanlov elon qilinadi, Jaloliddin Mirtojiev Andijonda o'zidan bir yodgorlik qolishiga astoydil harakat qiladi va tushida namoyon bo'lgan kompozitsiyani tayorlab g'olib bo'ladi. Jaloliddin Mirtojievning Bobur asari muskullariga liboslarida bo'rttirishlar yo'qligi yuzlaridagi mayinlik, otning muskullariga e'tibor qilinmagani va yopinchi'g'i otning oyog'g'i ostidagi toshlarga ulanib ketishi kuzatuvchida sarkarda emas balki shoirona tasavvur uyg'otadi. Ijodkor bu asarini juda mahorat bilan o'zgacha boshqa haykallarga o'xshamaydigan badiiy yechimga ega asar sifatida ommaga taqdim qilgan deya olamiz. U tarixiy siymolarni o'z ijodida talqin qilarkan qo'lyozmalardagi miniatyura tasvirlariga asoslangan holda namoyish etilishi ayni shu haykalda mujassam bo'lganini hamda asarga ijodiy yondashganini ko'rishimiz mumkin. Boburning boshidagi sallasi hind madaniyatiga xos bo'lib, uning Hindistonni zabt etgani va u yerning podshohi ekanligini ko'rsatadi va qo'lini ko'ksida turishi esa vataniga bo'lgan muhabbati, sodiqligi, hurmati cheksizligini ko'rsatib turuvchi ramziylik bilan ifodalab berganini

guvohi bo'lamiz. Otlarning boshi egik holatda ishlanishi esa egasiga naqadar vafodorligini va ot vafo timsoli ekanligi ijodkorlar tomonidan puxtalik bilan tasvirlab berilgan. Haykallarda ishlangan barcha bezaklar ular yashab o'tgan davrga xos va murakkab shaklda ishlanganligini ko'rishimiz mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytishim mumkinki Mustaqillik baxtiga musharraf bo'lganimizdan so'ng bizning tariximiz yana tiklandi bobokalonlarimizning mehnatlari javobsiz qolmadi. Mustaqillikdan so'ng O'zbekiston Respublikasi birinchi prezidentining san'atga ilm fanga bergan aloxida e'tibori, qisqa fursat ichida yuqori suratda rivojlanishiga zamin yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://mytashkent.uz/2016/07/29/ilhom-zhabbarov-nelegkij-no-schastlivyj-trud-skulptora/>
2. Жалолиддин Миртожиев - “Мен Ўзбекнинг мусаввириман” хотира кўргазмасидан лавҳа
3. [Haykaltarosh Jaloliddin \(Ravshan\) Mirtojiyev ijodiga nazar va ehtirom | Journal of Culture and Art \(imfaktor.com\)](#)
4. O'z MTRK Xazinasidan olingan Jaloliddin Mirtojiyev lavhalari
5. Ilxom Jabborov bilan suhbatdan

**Research Science and
Innovation House**